

KÖZMŰVELŐDÉS ÉS ÉRTELMISSÉG

Mindenekelőtt azokat a gondolati kiindulópontokat kell rögzíteni, amelyekre a továbbiakban elmondandókat alapozni kívánom.

1./ A műveltség, művelődés /közművelődés/ fogalmak körüli vitába nem kívánok belebocsátkozni. A fogalmakat mindvégig - a szakirodalomban egyébként számos szerzőnél megtalálható - szélesebb értelmezésben használom. A műveltség, művelődés tehát ebben az értelemben korántsem csak a hagyományos humán kultúra ismeretét, elsajátítását és élvezetét jelenti. Tartalmazza korunk természettudományos ismeretanyagát és világképét éppúgy, mint a technikai civilizáció lényegi kérdéseiben való jártasságot. Sőt, a műveltség részének tekintek egy sor manuális készséget is /pl.: mosógép vagy magnetofon kezelése, gépkocsivezetés stb./; ezek elsajátítása tehát éppúgy a művelődési folyamat része, mint pl. egy regény elolvasása.

A közművelődés fogalmát az utóbbi években elfogadott értelmezésben használom; az e területen dolgozó szakembert azonban változatlanul népművelőnek nevezem. /Senmi értelmét nem látom ugyanis annak, a több helyütt különböző írásokban látható megjelölésváltoztatásnak, amely "népművelő" helyett "közművelő"-t alkalmaz. Az egész művelődési folyamatra alkalmazva a "közművelődés" valóban mást és többet jelent, mint a "népművelés", de az e folyamatokat irányító-befolyásoló szakemberek tevékenységének tartalma módosult ugyan - egyébként a viszonyok változásával folyamatosan módosulnia is kell -, de a tevékenység jellege nem változott./ Ennek megfelelően fogok tehát a továbbiakban az értelmiségieknek a közművelődésben betöltött népművelői szerepéről beszélni.

2./ A közművelődés irányítása, befolyásolása nem lehet kizárólag a hivatásszerűen ezzel foglalkozó specialisták feladata. Ma Magyarországon népművelői munkakörben hozzávetőleg négyszázan dolgoznak. Számukból is, munkájuk jellegéből is az következik, hogy felfogásom szerint, az ő feladatuk nem elsősorban maga a kulturaközvetítés, hanem a közművelődés-kulturaközvetítés egész folyamatának konceptuális megszervezése. Tehát például: nem az ő feladatuk meghatározott tudományos ismeretanyag átadása-közvetítése, hanem nekik létre kell hozniuk az adott ismeretet birtokló szakember és az ismereteket elsjátítani igyekvők találkozását. /Ami természetesen korántsem egyszerű szervezési feladat, hiszen gyakran az igények csak látsenszen vannak meg, s ezeket felszínre hívni szintén a népművelő feladata; sőt éppen ez az igazibb és a szobbi feladat - ez azonban más gondolatmenetbe tartozó kérdés./ A közművelődés folyamatainak tartalmi megvalósításában tehát szükségképpen jelen kell lenniük számosan másoknak is, mégpedig nyilván elsősorban az értelmiségieknek.

Pontosan egybehangzik ezzel az a vonatkozó szakirodalomban általánosan elfogadott tétel, hogy az értelmiség általános funkciórendszerének jelentős összetevője éppen a kulturaközvetítő funkció. Az értelmiség-elméletek ezt a funkciót önmagában is belsőleg differenciálnak, többféle formában megvalósulónak fogják fel; ahol a formák kontinuum a szakmai ismeretközléstől a modell-szerepig /a magatartási minták nyújtásáig/ terjed.

Ezekből azonban természetesen következik, hogy ha az értelmiség népművelői szerepéről beszélek, akkor ezt a szerepvállalást nem tekintem valami különlegesnek, az értelmiségi szakma mellett végzendő tevékenységnek, hanem az értelmiségi mivolt belső természetéből kinövő szükségszerűségnek. A népművelői munka a szó teljes értelmében vett értelmiségi szamára nem külön vállalat, hanem az értelmiségiként való önmegvalósítás szerves összetevője.

3./ A közművelődés és értelmiség egész kérdéskörét két, egymást kiegészítő bontásban próbálom megközelíteni. Az egyik: az értelmiség egyrészről vizsgálható, mint a közművelődés alanya. Itt az a kérdés, hogyan művelődik maga az értelmiség; a vizsgálat tárgya az értelmiségi /a személy/, mint művelődő ember. Másrészt azt kell néznünk, hogyan valósítja meg az értelmiség a maga kulturaközvetítő funkcióját; hogyan van jelen kulturális javak átadójaként a közművelődés folyamatában. A másik problémafelbontás: egyrészt át kell tekintenünk a jelen helyzetet, a tényeket, másrészt számba kell venni azokat a lehetőségeket, amelyek még kihasználatlanok és azokat a következményeket, amelyeket az értelmiséggel szembe kell /kellene/ állítanunk.

Természetesen jól tudom, hogy ezek a kérdések korántsem ölelik fel a címben jelzett kérdéskör teljességét. Gondolats talán vita-indítóknak ezeket véltem célszerűnek kiemelni.

4./ Az értelmiség, mint kultúra-fogyasztó - művelődés, önművelés. Erről a kérdéskörrel elegendő viszonylag röviden szólni. Számos életmód-, értelmiségi réteg- és művelődésszociológiai vizsgálat elegendően bőséges információhalmazt tartalmaz az értelmiségiok művelődési tevékenységéről. Csak néhány általánosíthatónak látszó mozzanatot szeretnék kiemelni.

Az értelmiségiok esetében kétségtelenül alapkérdés a szaktudás szintentartása és fejlesztése. Ma már közhely, hogy az egyetemen, főiskolán megszervezett ismeretanyag rövid néhány év alatt "feleződik", kisebb-nagyobb hányada elavul; egyidejűleg bőséggel jönnek létre új - tehát az értelmiségi-ek által újonnan elsajátítandó - információk, ismeretek. Ebben a helyzetben már a szintentartás sem egyszerűen az egyszerűen már megtanultak ismétlése /a felejtés elleni küzdelem/, hanem már ez is folytonosan új ismeretek elsajátítását tételozi fel. Így tehát a szaktudás szintentartása és fejlesztése egymástól csak fokozatokban különböző, de lényegében azonos típusú tevékenység: új információk felvétele. Kérdés, mennyire természetes és mindennapi tevékenysége ez az értelmiségnek?

Általános választ nem lehet adni. Egészen szélsőséges különbségek vannak az értelmiségiek között az új információkhoz való hozzájutás lehetősége tekintetében, de éppígy az objektív szükséglete, és az ebből fakadó belső igénye vonatkozásában is. A különbségek nem rendezhetők el a foglalkozási csoportok mentén. /Nem mondhatjuk tehát, hogy valamely foglalkozási csoportnak, pl. az orvosoknak, inkább van lehetőségük, illetve szükségük szaktudásuk szintentartására, fejlesztésére, mint egy másik csoportnak, pl. a mérnököknek./ Erős meghatározó tényezőnek tűnik a települési szint /falu - kisváros - nagyváros/, de nagyon valószínű, hogy nem önálló faktor: több más hatásnak mintegy szintetizálója. Például: egy községben lévő gyártelepen dolgozó mérnök kétségtelenül távolabb van a továbbképző /információátadó/ központoktól, könyvtáraktól, mint nagyvárosban dolgozó társa. Mégis, erősebb negatív tényezőnek gondolom azt, hogy mivel a községekben található ipartelepek többsége alkatrészgyártó, kiszolgáló jellegű, maga a munka /a mérnöké is/ kevésbé differenciált, tehát kevesebb szakmai követelményt támasztó, és így kevésbé motivál a szaktudás fejlesztésére. A települési szint azonban mégis elsősorban az új információkhoz való hozzájutás lehetőségeit határolja be. /A falun élő értelmiséginek, ha komolyabb szakmai továbbképzésen akar részt venni, akkamasint hosszú hetekre el kell hagynia lakóhelyét, családját; ez nyilván sokkal nehezebben megoldható és vállalható, mint ha saját lakóhelyén kell, esetleg szabadidejét is, erre a célra felhasználnia./

A szakmai szint tartásának, továbbfejlesztésének szükséglete és igénye továbbá erősen függ a közvetlen környezettől, az egzakt módon rendkívül nehezen megragadható, inkább csak kitapintható, érzékelhető mikroklimától. Attól, hogy kialakul-e egy olyan munkahelyi közösség /tantestület stb./, amely mintegy elvárja tagjaitól a szellemi nyitottságot, az új iránti érzékenységet. Ugy tűnik számomra, hogy napjainkban sokkal kevesebb az ilyen közösség a szükségesnél, és így azoknak az értelmiségieknek a jelentős része, akikben mégis kialakul a szakmai fejlődés igénye, mintegy "magányos farkasokként" kény-

telenek művelődni. Ha végülis rövid választ akarunk adni arra a kérdésre, hogy a szakmai szint tartása-fejlesztése mennyire természetes és mindennapi tevékenysége az értelmiségnek, akkor, azt hiszem, azt kell mondanunk, hogy ez inkább csak a kisebbségre jellemző. A többség korrektül elvégzi mindennapi munkáját, de tudásának - és ezzel együtt tevékenységének - folyamatos megújítására nem törekszik. Kétségtelen, ez jóval általánosabb érdekű probléma, megoldására nem a közművelődés hivatott. Mégis, úgy gondolom, legalábbis bizonyos lehetőségek felkínálásában a közművelődésnek is lehetnek feladatai.

Ha értelmiségiről gondolkodunk, nem gondolhatunk csak a szakemberre. Az értelmiség funkciórendszerében a szakmaival azonos jelentőséggel vannak jelen az általánosabb társadalmi /állampolgári; politikai-ideológiai, kulturaközvetítő stb./ funkciók is. A teljesértékű értelmiségiként való létezés /és értelmiségi önmegvalósítás/ tartalmazza ezeknek a funkcióknak a megvalósítását is. Ennek viszont alapvető feltétele a - szakmain tulmutató - általános műveltség elsajátítása és birtoklása. Hogyan áll ebben a dologban értelmiségünk?

Gyakran még "profi" kulturakutatók is megelégednek a humán kulturához való viszony regisztrálásával. A kép - most csak értelmiségiekre gondolok - így sem túlságosan megnyugtató: olvasás-szociológiai vizsgálatok megmutatták például, hogy egyes értelmiségi csoportokban egyharmadra tehető azok aránya, akik gyakorlatilag egyáltalán nem olvasnak szépirodalmat. Vagy: a színház- és muzeumlátogatások gyakorisága nemigen haladja meg az átlagos szakmunkások szintjét. A példákat lehetne sorolni, számomra azonban lényegesebb, hogy a természettudományos-technikai kultúra még mindig nem foglalta el méltó helyét az /értelmiségi/ köztudatban. A közvélekedés szerint további nélkül lehet "művelt ember" az, akinek semminemű fogalma nincs az anyagszerkezetéről, a kvantummechanika alapelveiről, aki nem tud különbséget tenni maghasadás /az atombomba alapelve/ és magfúzió /a hidrogénbomba alapelve/ között. Tulajdonképpen ennek a felfogásnak megfelelő az értelmiség általános műveltsége, illetve "általános művelődése" is. Vagyis

nemcsak arról van szó, mint a szakmai műveltség esetében, hogy intenzitásában és szintjében nagyon sokféle ez a tevékenység /természetesen ez is így van, sőt az általános műveltség kérdésében talán még nagyobbak a különbségek/, hanem arról is, hogy az általános műveltség legtöbbször egymással kapcsolatban nem álló szeletekre szabdalt. Ugy látom, rendkívül kevés az olyan értelmiségi, akiben a különböző műveltségi elemek összefüggő, egységes világképpé szintetizálódtak /aminek természetesen, ismétlem, alapfeltétele a különböző elemek felzívása, elsajátítása/.

Ennek azonban /a fent jelzett egészségtelen közvélekedésen túl/ sajátos oka van. Az ilyenfajta általános műveltségi elemek felvétele ugyanis alig képzelhető el másként, mint a különböző szakmájú értelmiségiek rendszeres kommunikációs kapcsolataiban. Gyakorlatilag lehetetlen mindent, ami mulhatatlanul beletartozik a korszerű műveltségbe, könyvekből megtanulni, és főként nem lehet ezeket az információkat értelmezni, világképbe beilleszteni csak egyénileg. /Erre csak különleges, legalább németh-lászlói nagyságrendű szellemek képesek./ Társak, együtt gondolkodó és gondolkodtató társak kellenek. Sarkítottan fogalmazva: a korszerű általános műveltség csak közösségi formákban sajátítható el és tartható fenn. Márpedig ma Magyarországon az értelmiség önművelésének, művelődésének közösségi formái gyakorlatilag nincsenek. /Néhány jól működő TIT-klub tekinthető ilyennek, egy-két értelmiségi klub és kör, a HNF néhány csoportja; ezek hatóköre azonban az értelmiségnek csak töredékére terjed ki./ Ilymódon értelmiségünk zömére az egyéni művelődés jellemző, ami viszont a fentebb mondottak értelmében csak ritkán lehet teljes értékű.

Mit mondhatunk összefoglalóan az értelmiség művelődéséről? A kép, amelyet felrajzolhattunk, nem tulságosan megnyugtató. Holott ahhoz, hogy az értelmiség társadalmi érvényű kulturaközvetítő funkcióját elláthassa, mindenekelőtt magának kell folyamatosan töltekeznie. A közművelődés és értelmiség viszonyáról gondolkodván kulcsfontosságú feladatnak látszik tehát azon töprengeni, hogyan lehetne az értelmiség művelődésének a jelenleginél hatékonyabb formáit megteremteni.

5./ Az értelmiség, mint kulturaközvetítő - az értelmiség népművelői szerepe. Érdeemes először néhány - habár nagyon hozzátartozó - adatot áttekinteni arról, hogy az értelmiségieknek mekkora hányada vesz részt valamilyen formában a közművelődésben.

Az 1970. évi népszámlálás szerint a művészeti és népművelési foglalkozásuk száma összevéve nem egészen 8 000. Ehhez hozzászámítható az amatőr művészeti együttesek és a különböző /részben tudományos/ szakkörök 13 000 vezetője, a kb. 23 000 TIT-tag /ámbar itt már minden bizonytalansággal igen erős az átfedés mindkét előző csoporttal/, valamint - a határokat meglehetősen szélesre vonva - az újságírók, rádiósok, tévések néhány ezres serege. A teljes összeg, ha nagyon bőkezűen számolunk, közelíti az ötvenezeret. A felsőfokú végzettségű aktív keresők száma nagyjából 300 000. Közülük tehát - durván számolva - minden hatodik vesz részt a közművelődésben.

/Megjegyzendő, hogy a kulturaközvetítés természetesen ennél jóval tágabb fogalom. Annak becslésére, hogy a nem szervezett, esetleg nem is szándékos és tudatos kulturaközvetítésben - pl. a modell-szerep, a magatartási mintaadás - az értelmiségnek mekkora hányada és hogyan vesz részt, nem vállalkozom./

Mármost hogyan értékeljük a számokat? Nagy ez a hányad, vagy kicsi, vagy esetleg éppen a megfelelő? Nem hiszem, hogy pusztán a számok alapján eldönthető kérdés. A számok mögé kell néznünk.

Vegyük például a TIT tagjait. 23 000 fő, imponáló szám. De vajon valamennyien népművelők, abban az értelemben, hogy rendszeresen és hatékonyan foglalkoznak ismeretközvetítéssel? A rendelkezésünkre álló, különböző forrásokból származó információk szerint a TIT-tagok nagyobbik hányada csak évi néhány, alkalmasszerű előadással vesz részt a Társulat munkájában. Van továbbá számos olyan tag, aki ugyan rendszeresen tart előadásokat, de lényegében mindegyiket más-más közönségnek. Holott, a közművelődés lényegi kérdésének tartom, hogy valódi hatást csak tartós személyes ráhatással lehet elérni. Én a teljesér-

tékü népművelői szerepet nem abban látom, ha valaki, bármennyire rendszeresen is, de mindig más-más közegben, tehát szükségképpen spóradikusan, egymással semmiképpen össze nem függő alkalmak során terjeszt ismereteket. Az igazi népművelői munka az, ha valaki egy közösség vezetőjeként /kovászembereként/ tevékenykedik /pontosabban: él benne a közösségben/. A TIT jelenlegi szervezési rendje ezt a fajta közösségteremtő /tehát valóban a közművelődést megvalósító/ népművelői munkát csak ritka kivételes esetekben teszi lehetővé. Ily módon viszont - s ezzel ismét sarkosan kell fogalmazni - a TIT tagjainak csak kisebbik része, alkalmasint csak töredéke tekinthető a közművelődési folyamat teljesértékű munkatársának.^x

Az ötvenezres számot tehát erősen csökkentemünk kell. Ezzel azonban még nem válaszoltunk a "sok vagy kevés" kérdésére. Meg kell próbálkozni - bármennyire bizonytalan és vitatható a becslés - a szükségletek oldaláról közelíteni.

A közművelődésnek abból a modelljéből indulok ki, amely szerint a leghatékonyabb forma a koncepciózusan irányított, de az öntevékenység kibontakozására is tág teret biztosító művelődő közösségek szervezése-szerveződése, életre segítése. Ilyenfajta közösség irányítójaként /kovászemberként/ egy-egy nem főfoglalkozásban népművelő értelmiségi legfeljebb 50 emberrel tud foglalkozni. Ha a 15 éves és idősebb népességnek csak a felét veszem, mint a közművelődés potenciális résztvevőit, akkor ennek a négymilliós tömegnek az ellátására nagyjából 80 000 értelmiséginek a közművelődésben való aktív részvételére volna szükség. Reális követelmény ez? Azt hiszem igen. Meggyőződésem, hogy a diplomás értelmiségiek közül nagyjából minden negyedik

^x Egyetértve a szerző hipotézisével, megjegyezzük, hogy ez volt a helyzet jellemzője mintegy évtizede. Társulatunk felismerte a továbbképzés útját, s mára már alapvetően megváltoztatta működési feltételeit. /A szerkesztő/

képes is, és adott körülmények között hajlandó is a viszonylag intenzív népművelői munkára. Ha ez így van, akkor a feladat is adott: meg kell keresnünk azokat a legkedvezőbb szervezeti formákat, és ki kell munkálni azokat a hatékony motivációs rendszereket, amelyekben és amelyek hatására a jelenleginél három-négyszer több értelmiségi tud és hajlandó aktív részt vállalni a közművelődés feladatainak megoldásából.

6./ Végül, ha csak vázaltszerűen is, megkísérlem felvázolni azokat a formákat - illetve néhányat azok közül a formák közül -, amelyekben véleményem és tapasztalataim szerint az értelmiség népművelői tevékenysége elképzelhető.

a/ A kulturaközvetítés formái. E kérdésben az alapvető kiinduló pontom az, hogy az egyének művelődését a mindennapi tevékenységek szerkezetéhez, ezen belül is elsősorban az e szerkezet rendező elvét jelentő munkatevékenységhez kell és lehet kapcsolni, abból lehet mintegy kinövesztetni. /Mindenekelőtt azért, mert itt a legegységértelműbb a művelődésben való érdekeltség; itt a legvilágosabb, hogy a műveltség nem ön cél, hanem a társadalom-megismerés, a társadalomban való eligazodás, a helyesebb társadalmi cselekvés, végső soron az ember teljesebb önmegvalósításának eszköze./

Az értelmiség népművelői munkája első fokozatainak szintere tehát a munkahely /mégpedig természetes módon adódva a saját munkahely/ lehet, tartalma pedig szorosabb-lazább szálakon kötődhet az ott végzett munkához, illetve az értelmiségi saját szakmájához.

A legegyszerűbb forma itt a közvetlenül a munkavégzéshez kapcsolódó, de a szokásos technológiai utasításon már túlmenő információ- /ismeret-/ átadás. Pl.: az agronómus nemcsak azt mondja el, hogy egy növényvédő vegyszert hogyan kell kezelni, hanem azt is, hogy miért éppen úgy. Egy ettől alig elválasztható következő forma az lehet, amikor az értelmiségi a közvetlen munkától eltávolodó, de valamiképpen még mindig azzal kapcsolatos ismereteket ad át. Pl.: gépgyár mérnöke egy új gyár-

tó sor beállításakor a műhely valamennyi dolgozójával szót vált - esetleg több alkalommal is - a gyártó sor egészének működési elvéről, termelékenységéről, gazdasági hasznáról stb. Itt már egészen határozottan műszaki-közgazdasági szemlélet-formálásról lehet szó. A munkahelyen belüli harmadik forma az lehet, amikor az ott dolgozókból olyan művelődő közösség szerveződik - ez lehet akár egy szocialista brigád, akár másként szerveződött együttes -, amely viszonylag rendszeresen foglalkozik a munkavégzés szükségletein túlmutató ismeretek elsajátításával. Ilyenre példa az az agronómusok által vezetett "téli tanfolyam", amelyen a kiskertekben történő gazdálkodás célszerű módozatairól esett szó.

Végezhetnek értelmiségiek népművelői munkát a munkahelyen kívül - pl.: művelődési házban - is. Itt két alaptípust különböztet meg. Az egyik az adott értelmiségi szakmájához kapcsolódó tevékenység. Pl.: mérnök barkácsszakkört, agronómus kertbarátok körét, magyartanár irodalmi színpadot vezet stb. A másik a nem a szakmához kötődő munka. Ennek nagyon sok változata lehetséges. Így ilyen pl. valamilyen politikai vitakör vagy tanfolyam vezetése, és ilyen az adott értelmiségi egyéni kedvteléséből következő munka is /mérnök helyismereti szakkört vezet, orvos sporttevékenységet szervez stb./.

Ezekben a formákban az értelmiségiek mint egyének vannak jelen. Léteznek - ha csak csirákban, kezdeményekben is - közösségi formák. Erdemes ezek néhányáról is szót ejteni.

b/ Néhány példa az értelmiségiek együttes /közművelődési jellegű/ cselekvésére.

A Hazafias Népfront inkább falvakban, de több helyütt városokban is főként értelmiségiekből álló olyan munkacsoportokat szervezett és működtet, amelyek részt vesznek a település közművelődési koncepciójának kialakításában és a konkrét tervek elkészítésében. Néhány helyen ezek a munkacsoportok nemcsak érdemi munkát végeznek, hanem együttgondolkodó, erős integrációt mutató közösséggé alakultak. Így egyúttal az értelmiség önművelődésének is fórumaivá váltak.

Tulajdonképpen ezeknek a munkacsoportoknak az állandósított, általánosabb feladatkört is felvállaló formáinak tekinthetők a szintén a Népfront által kezdeményezett művelődési közösségek. Ezek már tágasabb alakulatok, korántsem csak értelmiségi a tagjaik. Épp az a lényegük, hogy a közművelődés közös dolgairól együtt gondolkodjanak értelmiségi és nem-értelmiségi, hogy jó esetben, közösen cselekedjenek is. Még nem sok igazán jól működő ilyen közösség létezik. De vannak, egyértelműen bizonyítva, hogy lehetséges a ma társadalmi körülményei között a jövő csiráinak kibontakoztatása.

Végül harmadikként egy egészen más jellegű közművelődési kísérletet, az olvasótáborokat szeretném megemlíteni. Nem feladatom itt általában az olvasótábori mozgalom ismertetése és értékelése; egyetlen mozzanat tartozik csak a téma gondolatmenetének keretei közé. Jelesül az, hogy a jó olvasótábort csak is több, különböző szakmájú értelmiségi csapatmunkája hozhatja létre. Az igazán jó tábor vezetői között van író, zenész, képzőművész, társadalom- és természettudós egyaránt. És ők - ez a tábor lényege - nem külön-külön dolgoznak, nem maradnak saját szakmájuk jól behatárolható keretei között. A tábor egész gondolati folyamatát a különböző szakmákból eredő különböző szemléletmódok, az egyazon téma különböző megközelítéseinek folytonos egymásra vonatkoztatása adja. Így a résztvevők - többnyire általános iskolások vagy szakmunkástanulók - előtt is komplexebb, teljesebb világkép bontakozik ki, de szükségszerűen végbemegy a tábor vezető értelmiségi együttgondolkodása, egymásra hatása következtében mindannyiuk világszemléletének, világképének tágulása, gazdagodása is. Ugy is mondhatnám, hogy az olvasótábor ebben az értelemben nemcsak a résztvevő fiatalok számára nevelési kísérlet, hanem a vezető /többnyire fiatal/ értelmiségi önnevelő műhelye is.

Jól tudom - ismétlem -, hogy a közművelődés és az értelmiség viszonyának problémakörét a fentiekkel korántsem merítettem ki. Mégis, talán ennyiből is kitűnik, hogy bőséggel vannak feladataink ezen a téren is; de érzékeltetni próbáltam

azt is, hogy vannak lehetőségeink, és vannak olyan megvalósult és megvalósulóban lévő kezdemények, amelyekre a továbbiakban építeni lehet.